PROKURATUUR

Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie: 12.10.2026 nr 8-1/7378-1

Meie: 29.10.2026 nr RP-1-6/26/9419

Prokuratuuri arvamus karistusseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kriminaaltulu direktiiv) eelnõu kohta

Lugupeetud justiits- ja digiminister

Prokuratuur tänab võimaluse eest anda arvamus karistusseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kriminaaltulu direktiiv) eelnõu kohta. Prokuratuur toetab eelnõu eesmärki tõhustada kuriteoga seotud vara tuvastamist, säilitamist ja konfiskeerimist ning luua täiendavad võimalused kuritegeliku vara äravõtmiseks olukordades, kus süüküsimuse lahendamine ei ole erinevatel põhjustel võimalik. Samuti toetab prokuratuur vara väärtuse säilitamisele ja põhjendamatute haldamiskulude vältimisele suunatud muudatusi.

Järgnevalt esitab prokuratuur ettepanekud, mis tagaks kavandatavate muudatuste rakendumise praktikas ega kitsendaks põhjendamatult hetkel kehtivat regulatsiooni.

I Karistusseadustiku muutmine

Laiendatud konfiskeerimise kohaldamisala ja majandusliku kasu saamise eesmärk (KarS § 83^2 lg 1 muutmine)

Teeme ettepaneku säilitada laiendatud konfiskeerimist võimaldavate kuritegude kataloog ning täiendada seda direktiivi nõuetest ja praktilistest vajadustest lähtudes. Kataloogi kaotamine ei anna olulist seadustehnilist ega sisulist lihtsustust, kui teiste kavandatavate konfiskeerimisaluste puhul kasutatakse jätkuvalt kuritegude loetelusid. Alternatiivina tuleks lähtuda Eesti karistusõiguses kasutatavast varalise kasu mõistest ja määratleda selgelt selle tähendus laiendatud konfiskeerimise kontekstis, seadmata püsivat tegevusmudelit, korduvust või kuritegevusest põhilise sissetuleku saamist üldiseks lisatingimuseks.

Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine (KarS § 83^3) ja laiendatud konfiskeerimise põhimõtete säilimine

Prokuratuur teeb ettepaneku hõlmata KarS § 83^3 lõikega 1 ka KarS §-s 83^2 sätestatud laiendatud konfiskeerimise võimalus. Eelnõu kohaselt võib süüküsimuse lahendamise takistus välistada sellise vara konfiskeerimise, mida ei saa seostada konkreetse menetletava kuriteoga, kuid mille

asjaolud viitavad kuritegelikule päritolule. Sätte sõnastuses võiks väljendist „selgelt ülekaaluka tõenäosusega“ välja jätta sõna „selgelt“, mille iseseisev sisu on ebaselge, või kasutada alternatiivselt sõna „eeldatavalt“. Samuti võiks KarS § 83^3 lõige 3 sõnastada nii, et vara päritolu saaks seostada loetelus nimetatud kuritegevusega, mitte üksnes konkreetse tuvastatud kuriteoga. Nii säiliks võimalus konfiskeerida vara ka juhul, kui selle päritolu aluseks olev konkreetne tegu jääb tuvastamata.

Kriminaalmenetluse lõpetamise ja jätkamise võimatuse eristamine

KarS § 83^3 lõikes 2 võiks eristada juhtumeid, kus kriminaalmenetlus lõpetatakse seaduses sätestatud alusel olukordadest, kus süüküsimuse lahendamist või menetluse jätkamist takistab seaduses nimetatud asjaolu, kuid menetlust ei lõpetata. Eelkõige ei peaks menetlusest kõrvalehoidumise korral konfiskeerimise võimalus sõltuma menetluse lõpetamisest, kui selleks puudub seaduslik alus. Teeme ettepaneku siduda lõike 2 punktid 3 ja 4 kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud lõpetamise alustega ning nimetada punktis 3 nii kahtlustatav kui ka süüdistatav, et säte hõlmaks süüküsimuse lahendamise takistusi nii kohtueelses menetluses kui ka kohtumenetluses.

Aegumine ja mõistliku menetlusaja möödumine

KarS § 83^3 lõikes 2 sätestatud aluste loetelu võiks täiendada kriminaalmenetluse lõpetamisega mõistliku menetlusaja möödumise tõttu. Loetelu täiendamine on oluline eelkõige juhtudel, kus viivitus ei ole tingitud riigiasutuste tegevusest või tegevusetusest. Konfiskeerimine võiks olla võimalik eelkõige juhul, kui kriminaalmenetluse lõpetamise otsustus on jõustunud, uues menetluses ei lahendata ega omistata isikule kriminaalsüüd ning kohtul tuleb hinnata meetme proportsionaalsust, põhimenetluse kestust, viivituse põhjuseid ning vara aresti all olemise aega.

Tõendamisstandard ja tõendamiskoormus

KarS §-des 83^2-83^4 kasutatud sõnastuse puhul teeme ettepaneku jätta väljendist „selgelt ülekaalukas tõenäosus“ välja sõna „selgelt“. Alternatiivselt palume kaaluda senise konfiskeerimise regulatsiooniga sidusat lahendust, mille puhul põhjendatult eeldatakse vara kuritegelikku päritolu.

Seletamatu päritoluga vara konfiskeerimise kohaldamine (KarS § 83^4)

Teeme ettepaneku loobuda KarS § 83^4 kohaldamise üldtingimusena nõudest, et kuritegu peab olema toime pandud grupis või kuritegeliku ühenduse raames. Suurt varalist kasu võimaldavaid kuritegusid saab toime panna ka üksinda ning kuritegevuse korraldus ei võimalda alati tuvastada püsivat organisatsiooni või rollijaotust. Konfiskeerimise võimalus ei peaks seetõttu sõltuma toimepanijate arvust või kuritegeliku tegevuse korraldusest, kui muud eeldused on täidetud. Samuti teeme ettepaneku ühtlustada KarS § 83^4 lõikes 2 sätestatud kuritegude loetelu KarS § 83^3 lõike 3 loeteluga ning säilitada põhimõte, mille kohaselt piisab põhjendatud eeldusest vara kuritegeliku päritolu kohta (sarnaselt kehtivale laiendatud konfiskeerimise regulatsioonile), ilma et vara peaks olema üheselt seostatav konkreetse kataloogis nimetatud kuriteoga.

Varasema kriminaalmenetluse, selle lõpetamise ja vara tagamise tähendus

KarS § 83^4 ja iseseisva konfiskeerimismenetluse regulatsioonis võiks selgelt määratleda, millised kriminaalmenetluse lõpetamise alused võimaldavad konfiskeerimismenetlust ja millised selle välistavad. Samuti võiks arvestada juhtudega, kus vara kuritegelikule päritolule viitavad kaalukad asjaolud, kuid kriminaalmenetluse alustamine on välistatud. Nõue, et iseseisvale konfiskeerimismenetlusele peab alati eelnema alustatud ja seejärel lõpetatud kriminaalmenetlus, võib sellised juhtumid regulatsiooni kohaldamisalast välja jätta.

Välisriigis süüdimõistetud isiku Eestis asuv vara

Eelnõu raames vajaks selgitamist, kas ja millistel tingimustel võimaldab kavandatav regulatsioon Eestis konfiskeerida välisriigis süüdimõistetud isiku Eestis asuvat võimalikku kuritegelikku vara, kui välisriigi konfiskeerimisotsus seda ei hõlma ja välisriik ei ole selle suhtes taotlust esitanud. Eelkõige vajavad täpsustamist Eesti pädevuse alus, välisriigi kohtulahendi ja varasemate konfiskeerimisotsuste tähendus ning topelt konfiskeerimise ja sama teo korduva menetlemise vältimine. Regulatsioon võiks hõlmata olukorda, kus süüteo uus menetlemine on välistatud, kuid Eestis asuva vara konfiskeerimist ei ole varem lahendatud.

II Kriminaalmenetluse seadustiku muutmine

Eraldi konfiskeerimismenetluse alustamine (KrMS § 403[1])
Sarnaselt Siseministeeriumi kriminaaltulu konfiskeerimise võimekuse töörühmale teeb prokuratuur ettepaneku täiendada KrMS 16[1]. peatükis sätestatud konfiskeerimise erimenetlust selliselt, et konfiskeerimismenetlust oleks võimalik iseseisvalt alustada, mitte üksnes kohtueelsest menetlusest eraldada. Menetluse alustamine võiks olla võimalik ka kohtumenetluse ajal ning seaduses sätestatud tingimustel pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist, kui konfiskeeritav vara või seda puudutavad asjaolud ilmnevad hiljem. Regulatsioonis võiks sätestada menetluse alustamise eeldused ja ajalised piirid ning välistada samade konfiskeerimisküsimuste põhjendamatu korduv lahendamine.

Menetlusest kõrvalehoidumine ja kolmandate isikute õigused
Konfiskeerimismenetlus peab olema rakendatav ka juhul, kui kahtlustatav, süüdistatav või kolmas isik hoidub menetlusest kõrvale või viibib välisriigis ning tema osalemist ei ole võimalik tagada. Eelnõu edasisel menetlemisel tuleks hinnata KrMS 16[1]. peatüki ja kavandatava iseseisva konfiskeerimismenetluse regulatsiooni koostoimet puudutatud isiku osavõtuta menetlemise võimalustega. Seejuures tuleb arvestada ka 1. novembril 2026 jõustuvaid kriminaalmenetluse seadustiku muudatusi ning hinnata, kas need katavad konfiskeerimismenetluse ja kolmanda isiku kõrvalehoidumise olukorrad.
Teeme ettepaneku võimaldada konfiskeerimismenetlus lõpule viia ja kohtus lahendada ka puudutatud isiku osavõtuta, kui tema kaasamiseks on tehtud mõistlikud pingutused või ta hoidub teadlikult menetlusest kõrvale ning tema menetlusõigused on tagatud kaitsja või esindaja kaudu. Regulatsioon peab tagama nõuetekohase teavitamise, juurdepääsu asjakohastele materjalidele, tõendite esitamise ja vaidlustamise võimaluse ning tõhusa kaebeõiguse. Eraldi vajaks reguleerimist pärijate kaasamine isiku surma korral ning tagada kolmandale isikule võimalus vaidlustada tema vara konfiskeerimise aluseks olevaid asjaolusid ka süüdimõistva kohtuotsuse puudumisel.

Iseseisva konfiskeerimismenetluse tähtaeg (KrMS § 403[11] lg 2)
Eelnõus kavandatav kaheaastane tähtaeg konfiskeerimistaotluse kohtule esitamiseks võib keerukates, eelkõige rahvusvahelise elemendiga menetlustes osutuda liiga lühikeseks. Vara päritolu ja tegelike kasusaajate tuvastamine ning välisriikidest kohtukõlblike tõendite hankimine võib olla pikaajaline ning kahe aasta jooksul ei pruugi olla võimalik koguda taotluse esitamiseks piisavaid tõendeid. Teeme ettepaneku kehtestada iseseisvas konfiskeerimismenetluses kaheaastasest tähtajast oluliselt pikem tähtaeg.

Jälitustoimingu tegemise alused
Teeme ettepaneku kaaluda KrMS § 126[2] lõige 1 punktis 4 sidesõna „ja“ asendamist sidesõnaga „või“, et varaga seotud tõendite kogumiseks jälitustoimingute tegemine ei eeldaks samal ajal uue teabe kogumist kuriteo kohta.

Vara käsutamise ajutine piiramine (KrMS § 141[5])

Ajutise piirangu kohaldamisel võiks olla tagatud, et prokuratuuril ja kohtul jääb enne piirangu lõppemist piisavalt aega arestimistaotluse esitamiseks ja lahendamiseks. Seetõttu teeme ettepaneku sätestada kohtule arestimistaotluse lahendamiseks konkreetne tähtaeg, näiteks 48 või 72 tundi. Samuti vajaks täpsustamist KrMS § 141^5 ajutise piirangu ja KrMS § 142 lõige 3 edasilükkamatu aresti suhestumine. Edasilükkamatu arest peaks jääma juhtumi kiireloomulisusest tulenevaks erandiks.

Vara väärtuse, säilimise ja haldamiskulude hindamine

Toetame põhimõtet, et vara arestimisel arvestatakse selle väärtust, väärtuse eeldatavat muutust ning hoidmise, hooldamise ja haldamise kulusid. Samas tuleb eristada menetleja esmast põhjendatud hinnangut eriteadmisi nõudvast eksperthinnangust. Hindamiskohustus ei tohiks muutuda ebaproportsionaalselt koormavaks ega takistada kiireloomulistel juhtudel vara arestimist. Lisaks võiks eelnõus täpsustada vara hindamise aega, ulatust ja täpsusastet ning vara haldamise üksuse rolli. Edasilükkamatus olukorras võiks olla võimalik lähtuda olemasolevatest andmetest ning täiendada hinnangut pärast vara säilitamiseks vajaliku meetme kohaldamist.

Arestitud vara menetlusaegne võõrandamine (KrMS § 142^1)

Toetame arestitud vara menetlusaegse võõrandamise võimaluste laiendamist, et vara väärtuse säilitamiseks oleks põhjendatud juhul võimalik eelistada selle õigeaegset müüki pikaajalisele hoiustamisele. Teeme ettepaneku võimaldada võõrandamine otsustada võimalikult vara, vajaduse korral juba koos vara arestimisega, kui vara väärtuse oluline vähenemine või ebamõistlike hoiukulude tekkimine on põhjendatult prognoositav. Omaniku nõusoleku puudumine ei peaks olema võõrandamise absoluutne takistus, kuid sellisel juhul tuleb tagada selged alused, kohtulik kontroll ning omaniku ärakuulamis- ja vaidlustamisõigus. Seejuures tuleb arvestada vara eripära ja omaniku põhjendatud huvi konkreetse eseme säilitamise vastu.

III Koostöö Euroopa Liidu liikmesriikidega kuriteoga seotud vara tuvastamisel

Politsei- ja Piirivalveameti ning prokuratuuri pädevusjaotus

Eelnõu § 489^{56} lõige 3 nimetab pädevate asutustena nii Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) kui ka prokuratuuri, kuid ei erista selgelt nende ülesandeid. Kuigi seletuskirja kohaselt täidab PPA teabevahetusega seotud ülesandeid ning prokuratuur kriminaalmenetlusega seotud ülesandeid, ei kajastu selline pädevusjaotus seaduse sõnastuses. Ebaselgus võib tekitada praktilisi probleeme eelkõige kiireloomuliste taotluste puhul, muu hulgas § 489^{59} lõige 1 punktis 2 sätestatud kaheksatunnise tähtaja arvestamisel. Seetõttu teeme ettepaneku eristada seaduses selgelt PPA ülesanded rahvusvahelise teabevahetuse pädeva asutuse ja kontaktpunktina ning prokuratuuri pädevus küsimustes, milles prokuratuuri osalemine on vajalik kriminaalmenetluse juhtimiseks või konkreetse menetlusotsuse tegemiseks.

Vara käsutamise ajutine piiramine rahvusvahelises koostöös

Eelnõu § 489^{60} ja § 141^5 koostoimes ei ole selge vara käsutamise ajutise piiramise menetlemine rahvusvahelises koostöös. Paragrahv 489^{60} alusel on ajutise piirangu eesmärk säilitada vara kuni teise liikmesriigi arestimistunnistuse saabumiseni. Samas eeldab § 141^5 lõige 6, et prokuratuur esitab pärast ajutisest piirangust teadasaamist viivitamata kohtule vara arestimise või muu vara tagamise abinõu taotluse. Rahvusvahelises koostöös ei ole prokuratuur arestimistunnistuse saabumisel vara arestimise taotleja ning ei saa sellest tulenevalt KrMS § 141^5 lõige 6 regulatsiooni täita ja taotlust esitada. Seega tekib vastuolu § 141^5 lõike 6 üldise menetluskorra ja § 489^{60} alusel toimuva rahvusvahelise koostöö erikorra vahel. KrMS §-s 489^{60} võiks viidata üksnes KrMS § 141^5 lõigetele 1–5 ja 7. Vara edasine arestimine toimuks määruse (EL) 2018/1805 ja selle rakendamiseks sätestatud kriminaalmenetluse seadustiku regulatsiooni alusel.

Edastatavale teabele kasutuspiirangu seadmine

Eelnõu § 489[62] lõige 1 võimaldab pädeval asutusel piirata edastatud teabe kasutamist välisriigi kohtumenetluses, kuid ei sätesta piisavalt selgelt sellise piirangu seadmise aluseid. Kui teave puudutab Eestis toimuvat kriminaalmenetlust, saab piirangu vajadust hinnata selle menetluse huvidest lähtudes. Ebaselge on aga piirangu seadmise alus juhul, kui Eestis kriminaalmenetlust ei toimu. Arvestades teabevahetuse eesmärki, peaks lähtekoht olema, et edastatud teavet saab kasutada vähemalt selle eesmärgi saavutamiseks, milleks see edastati. Seejuures võib olla põhjendatud eristada teabe kasutamist vara tuvastamiseks ja arestimise taotlemiseks ning selle hilisemat kasutamist tõendina põhimenetluses. Seetõttu teeme ettepaneku sätestada §-s 489[62] üldised alused, millal võib edastatud teabe kasutamist piirata, lähtudes piirangu vajalikkusest ja proportsionaalsusest kaitstava huvi suhtes.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Astrid Asi
riigi peaprokurör